

بررسی وضعیت پرندگان تالاب آق قلعه با هدف معرفی آن به کنوانسیون رامسر به عنوان تالاب بین المللی

- **صیاد شیخی نیلانلو***: گروه محیط زیست، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، صندوق پستی: 49138-15739
- **حجت جباری**: دفتر زیستگاه‌ها، اداره کل حفاظت محیط زیست آذربایجان غربی، ارومیه
- **مسعود یوسفی**: گروه محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، صندوق پستی: 4111
- **داود فداکار**: گروه محیط زیست، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، صندوق پستی: 49138-15739

تاریخ پذیرش: آبان 1393

تاریخ دریافت: مرداد 1393

چکیده

اکوسیستم‌های تالابی به‌عنوان پیچیده‌ترین بوم‌سازگان‌ها، در معرض بیش‌ترین تهدید، تخریب و تکه تکه شدگی قرار دارند و تحقیقات روی این قبیل بوم‌سازگان‌ها به‌منظور فعالیت‌های حفاظتی و مدیریتی بسیار حائز اهمیت است. کنوانسیون رامسر یک معاهده بین‌المللی، با تأکید بر حفاظت از طبیعت در جهان است و این کنوانسیون بر حفاظت و بهره‌برداری معقول از تالاب‌ها به‌خصوص در جهت فراهم ساختن زیستگاهی برای پرندگان آبی تأکید می‌کند. مطالعه حاضر با هدف بررسی شاخص‌های تالاب آق قلعه برای معرفی به کنوانسیون رامسر در شمال غربی ایران انجام گرفت. برای این منظور با استفاده از نمونه‌برداری‌های میدانی اطلاعات مورد نیاز از تالاب طی سال‌های 1389 تا 1392 جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج به‌دست آمده از مطالعه حاضر نشان داد که تالاب آق قلعه حائز شرایط معیارهای 2، 3 و 4 کنوانسیون رامسر می‌باشد. در مطالعه حاضر 93 گونه از پرندگان ایران (17 درصد از پرندگان ایران) شناسایی گردید که تعداد 26 گونه دارای حمایت‌های ملی و بین‌المللی بودند. از این تعداد 21 گونه حمایت شده یا در خطر انقراض بودند، 15 گونه در ضمیمه‌های 1، 2 و 3 کنوانسیون سایتیس قرار داشتند و از میان لیست سرخ IUCN نیز 4 گونه قابل توجه در این تالاب شناسایی گردید. نتایج حاصل از سرشماری پرندگان آبی و کنارآبی در تالاب نشان داد که بیش از 20.000 قطعه پرند در تابستان سال 92 وارد تالاب آق قلعه شده‌اند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تالاب آق قلعه دارای معیارهایی است که با معیارهای کنوانسیون رامسر همخوانی دارد، بنابراین به‌عنوان تالابی جهت ثبت در فهرست رامسر معرفی می‌گردد.

کلمات کلیدی: مدیریت تالاب، پرندگان آبی، کنوانسیون رامسر، آق قلعه

مقدمه

و ما بین این مولفه‌ها صورت می‌گیرد، سبب می‌شود تا یک تالاب بتواند عملکردهای مختلفی همچون کنترل سیل، پالایش آلودگی‌ها، تغذیه آب‌های زیرزمینی، جلوگیری از نفوذ آب شور داشته و محصولاتی از قبیل حیات وحش، شیلات و منابع مهم دیگری را تولید کند (Elemberg, 1994; Dugan, 1990; Weller, 1988). تمام تالاب‌ها مواردی از این عملکردها، محصولات و خصوصیات با ارزش و سودمند را فراهم می‌سازند.

با وجود رشد آگاهی و دانش مردم نسبت به اهمیت محیط‌های طبیعی، به‌خصوص تالاب‌ها هنوز درک واقعی از اهمیت این زیستگاه‌های حساس بسیار پایین است (مجنونیان، 1377). تالاب‌ها مشتمل بر مجموعه‌ای از مولفه‌های زیست‌شناختی، فیزیکی و شیمیایی مختلف مانند آب، خاک، گیاهان و گونه‌های مختلف جانوران می‌باشند. فرایندهایی که در درون

مطالعات اندکی وجود دارد که از جمله می‌توان به مطالعه بهباش و همکاران (1388) برای معرفی تالاب خرمشهر و مطالعه صدوق و انصاری (1386) برای معرفی تالاب میقان اشاره نمود. با توجه به ویژگی‌های ذکر شده از وضعیت تالاب آق‌قلعه در مطالعه حاضر شاخص‌های مربوط به پرندگان تالاب آق‌قلعه جهت معرفی به کنوانسیون بین‌المللی رامسر بررسی خواهد شد.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه: تالاب آق‌قلعه در غرب جاده مه‌آباد-ارومیه و در شرق جاده حیدرآباد در 10 کیلومتری شهرستان نقده و در 80 کیلومتری شهرستان ارومیه قرار گرفته است (شکل 1). مساحت این تالاب حدود 304 هکتار می‌باشد که در ارتفاع 1308 متری از سطح دریا قرار گرفته است. سه تیپ پوشش گیاهی با ارتفاع بلند (مانند نی)، ارتفاع متوسط (جگن) و ارتفاع کم مانند چمن را می‌توان برای تالاب بیان نمود. که عمده پوشش گیاهی مانند نی و جگن در بخش شمال‌شرق و شرق تالاب قرار گرفته و بخش جنوبی هم شوره‌زار می‌باشد که گیاهان شورپسند در آن یافت می‌شوند. تالاب آق‌قلعه در حوضه آبریز رودخانه گدار قرار گرفته است و توسط جریان‌های این رودخانه و نیز از رواناب‌های ناشی از بارش بر سطح حوضه آبریز تالاب تغذیه می‌گردد. نشت آب‌های زیرزمینی نیز از دیگر منابع تغذیه کننده این تالاب می‌باشد.

روش بررسی: طی سرشماری‌های صورت گرفته در محدوده زمانی 15 خرداد تا 15 تیر سال‌های 1389 تا 1392 پرندگان مشاهده شده به روش Total Count (Torres, 1995؛ بهباش و همکاران، 1388) شناسایی و ثبت گردیدند. مشاهده و شناسایی پرندگان از ساعت 8 صبح تا 1 ظهر در روزهای آفتابی و صاف براساس صفات ظاهری و رفتاری آن‌ها (Porter, 2010؛ Scott و Adhami, 2006؛ منصور،

اما اغلب این تالاب‌ها و عملکردشان تا قبل از اینکه از بین بروند، شناخته نمی‌شوند (Skinner و Zalewski, 1995؛ Hollis و همکاران، 1988؛ Adams و Stockwell, 1983). ارزش همه تالاب‌ها به یک اندازه نیست، اما با توجه به تخریب و نابودی تدریجی آن‌ها، ارزش تالاب‌های باقی‌مانده بالا رفته است (Mitsch و Gosselink, 2000). لذا برای این‌که بتوان از این اکوسیستم‌های طبیعی محافظت نمود، پشتوانه اقتصادی و قانونی محکمی برای حفاظت از آن مورد نیاز می‌باشد.

طبق تعریف کنوانسیون رامسر تالاب به مناطق مردابی، آب مانده اراضی سیاه خیس باتلاقی، برکه‌ها، که مصنوعی یا طبیعی، به‌طور دائم یا موقت دارای آب ساکن یا جاری، با مزه آب‌شیرین، شور و لبشور بوده و همچنین مناطق ساحلی دریاها که هنگام جزر، ارتفاع آب بیشتر از 6 متر نباشد، تالاب گفته می‌شود (Ramsar Convention Secretariat, 2007). این کنوانسیون بر حفاظت و بهره‌برداری معقول از تالاب‌ها به‌خصوص در جهت فراهم ساختن زیستگاهی برای پرندگان آبی تأکید می‌کند. کنوانسیون رامسر باعث دست آوردهای قابل توجهی در حفاظت از تالاب‌ها شده است.

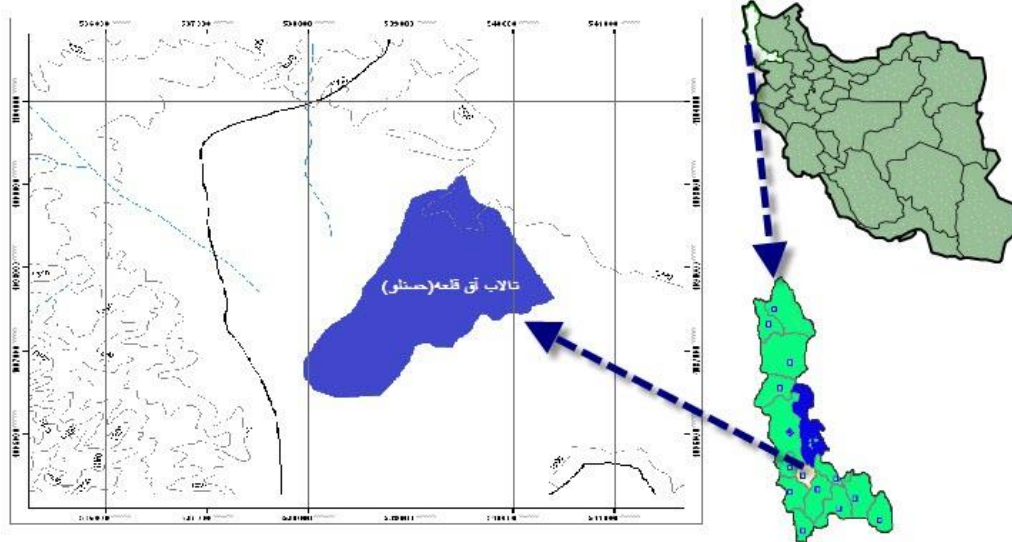
تالاب آق‌قلعه در حال حاضر مهم‌ترین و یکی از بزرگترین سایت‌های تالابی در سطح شهرستان نقده و استان آذربایجان غربی می‌باشد. این تالاب در پایین دست تالاب شورگل و بعد از تغییر کاربری آن به سد مخزنی ایجاد گردید. با توجه به کاربری مرتع و شوره‌زار بودن محل تالاب قبل از ایجاد آن و دارا بودن پوشش گیاهی مناسب در حال حاضر پذیرای بسیاری از پرندگان مهاجر در فصل جوجه‌آوری می‌باشد (شخی‌نیلانلو و یوسفی، 1391).

تاکنون مطالعات زیادی در ارتباط با پرندگان تالابی در ایران صورت گرفته است ولی مطالعات صورت گرفته در زمینه معرفی تالاب‌ها به کنوانسیون رامسر

رنجر و دوربین عکاسی دیجیتال Canon x40 برای شناسایی و تهیه عکس از گونه‌ها استفاده گردید.

1387؛ منصور، 1379؛ Heinzl و همکاران، 1998) انجام گرفت. دوربین دوچشمی 8x32 و 7x35 مدل

شکل 1: محدوده و موقعیت جغرافیایی تالاب آق قلعه

بررسی جمعیت پرندگان، 93 گونه از پرندگان ایران در تالاب آق قلعه شناسایی و ثبت گردیده است (جدول 1).

نتایج

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته به منظور تعیین و

جدول 1: فهرست پرندگان شناسایی شده در تالاب آق قلعه

ردیف	گونه	نام علمی	ردیف	گونه	نام علمی
1	کشیم کوچک	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	20	غاز پیشانی سفید	<i>Anser albifrons</i>
2	کشیم کوچک	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	21	انقوت	<i>Tadorna ferruginea</i>
3	کشیم گردن سیاه	<i>Podiceps grisegena</i>	22	خوتکا	<i>Anas crecca</i>
4	باکلان	<i>Phalacrocorax carbo</i>	23	خوتکا ابرو سفید	<i>Anas querquedula</i>
5	باکلان کوچک	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	24	خوتکا کاکلی	<i>Anas falcata</i>
6	حواصیل خاکستری	<i>Ardea cinerea</i>	25	اردک سرسبز	<i>Anas platyrhynchos</i>
7	حواصیل ارغوانی	<i>Ardea purpurea</i>	26	اردک تاجدار	<i>Netta rufina</i>
8	حواصیل سفید بزرگ	<i>Casmerodius albus</i>	27	نوک پهن	<i>Anas clypeata</i>
9	اگرت کوچک	<i>Egretta garzetta</i>	28	اردک سر حنایی	<i>Aythya ferina</i>
10	بوتیمار	<i>Botaurus stellaris</i>	29	اردک بلوطی	<i>Aythya nyroca</i>
11	بوتیمار کوچک	<i>Ixobrychus minutus</i>	30	اردک سر سفید	<i>Oxyura leucocephala</i>
12	حواصیل زرد	<i>Ardeola ralloides</i>	31	عقاب ماهگیر	<i>Pandion haliaetus</i>

<i>Circaetus gallicus</i>	عقاب مارخور	32	<i>Nycticorax nycticorax</i>	حواصیل شب	13
<i>Circus aeruginosus</i>	سنقر تالابی	33	<i>Bubulcus ibis</i>	گا وچرانک	14
<i>Accipiter nisus</i>	قرقی	34	<i>Ciconia ciconia</i>	لک لک سفید	15
<i>Falco columbarius</i>	ترم نای	35	<i>Plegadis falcinellus</i>	اکراس سیاه	16
<i>Grus grus</i>	درنای معمولی	36	<i>Platalea leucorodia</i>	کفچه نوک	17
<i>Fulica atra</i>	چنگر	37	<i>Phoenicopterus (ruber)</i>	فلامینگو	18
<i>Gallinula chloropus</i>	چنگر نوک سرخ	38	<i>Anser anser</i>	غاز خاکستری	19

ادامه جدول 1: فهرست پرندگان شناسایی شده در تالاب آق قلعه

نام علمی	گونه	ردیف	نام علمی	گونه	ردیف
<i>Larus genei</i>	کاکایی صورتی	67	<i>Himantopus himantopus</i>	چوب پا	39
<i>Hirundo rustica</i>	پرستو	68	<i>Recurvirostra avosetta</i>	آووست	40
<i>Merops apiaster</i>	زنبور خوار	69	<i>Burhinus oedipnemus</i>	چاخ لق	41
<i>Coracias garrulus</i>	سبز قبا	70	<i>Glareola pratincola</i>	گلاریول بال سرخ	42
<i>Upupa epops</i>	هدهد	71	<i>Vanellus vanellus</i>	خروس کولی	43
<i>Galerida cristata</i>	چکاوک کاکلی	72	<i>Vanellus spinosus</i>	خروس کولی سینه سیاه	44
<i>Melanocorypha calandra</i>	طرقه چکاوک	73	<i>Vanellus leucurus</i>	خروس کولی دم سفید	45
<i>Motacilla alba</i>	دم جنبانک ابلق	74	<i>Charadrius dubius</i>	سلیم طوقی کوچک	46
<i>Motacilla cinerea</i>	دم جنبانک خاکستری	75	<i>Charadrius hiaticula</i>	سلیم طوقی	47
<i>Motacilla flava</i>	دم جنبانک زرد	76	<i>Tringa erythropus</i>	آبچلیک خالدار	48
<i>Motacilla citreola</i>	دم جنبانک سرزرد	77	<i>Tringa ochropus</i>	آبچلیک تک زی	49
<i>Anthus spinoletta</i>	پیپت تالابی	78	<i>Actitis hypoleucos</i>	آبچلیک آواز خوان	50
<i>Lanius excubitor</i>	سنگ چشم خاکستری	79	<i>Tringa totanus</i>	آبچلیک پا سرخ	51
<i>Saxicola torquata</i>	چک	80	<i>Philomachus pugnax</i>	آبچلیک شکیل	52
<i>Luscinia svecica</i>	گلو آبی	81	<i>Limosa limosa</i>	گیلان شاه بال سفید	53
<i>Erithacus robecula</i>	سینه سرخ	82	<i>Lymnocyptes minimus</i>	پاشلک کوچک	54
<i>Emberiza calandra</i>	زردپره مزرعه	83	<i>Calidris minuta</i>	تلیله کوچک	55
<i>Emberiza melanocephala</i>	زردپره سر سیاه	84	<i>Sterna hirundo</i>	پرستو دریایی معمولی	56
<i>Emberiza schoeniclus</i>	زردپره تالابی	85	<i>Sterna repressa</i>	پرستوی دریایی تیره	57
<i>Oenanthe isabellina</i>	چکچک دشتی	86	<i>Chlidonias leucopterus</i>	پرستو دریایی بال سفید	58
<i>Passer domesticus</i>	گنجشک خانگی	87	<i>Chlidonias niger</i>	پرستوی دریایی سیاه	59
<i>Carduelis carduelis</i>	سهره معمولی	88	<i>Sterna nilotica</i>	پرستوی دریایی نوک پهن	60
<i>Carduelis cannabina</i>	سهره سینه سرخ	89	<i>Sterna caspia</i>	پرستوی دریایی خزر	61

<i>Rhodopechys sanguinea</i>	سهره بال سرخ	90	<i>Sterna sandvicensis</i>	پرستوی دریایی بد صدا	62
<i>Sturnus vulgaris</i>	سار معمولی	91	<i>Larus armenicus</i>	کاکایی ارمنی	63
<i>Pica pica</i>	زاغی	92	<i>Larus cachinnans</i>	کاکایی پا زرد	64
<i>Corvus corone</i>	کلاغ ابلق	93	<i>Larus ridibundus</i>	کاکایی سر سیاه	65
			<i>Larus minutus</i>	کاکایی کوچک	66

وضعیت جمعیتی پرندگان در پی سال-های اخیر را نشان می‌دهد به طوری- که در سرشماری سال 92 میزان جمعیت پرندگان به بیش از 20.000 فرد رسید (جدول 2).

با توجه به اینکه تالاب آق‌قلعه از تالاب‌های شاخص و با اهمیت برای پرندگان مهاجر زادآور می‌باشد لذا سرشماری‌های مربوط به پرندگان آبی و کنار آبی در تیر ماه سال‌های 89، 90، 91 و 92 صورت گرفت. نتایج حاصل نشان از بهبود

جدول 2: تعداد جمعیت پرندگان شاخص تالابی در تالاب آق‌قلعه در فصل تابستان

92	91	90	89	گونه	92	91	90	89	گونه
-	-	1	-	چنگر نوک سرخ	-	5	-	-	کشیم بزرگ
700	50	1000	-	چوب پا	7	7	1	-	کشیم کوچک
200	3	20	-	آووست	-	10	-	-	کشیم گردن سیاه
-	-	-	1	چاخ لق معمولی	350	-	-	-	باکلان کوچک
-	-	-	10	سلیم طوقی	-	-	30	-	باکلان
-	-	10	-	سلیم طوقی کوچک	11000	-	35	-	فلامینگو
-	2	-	3	تلیله کوچک	150	-	900	30	اکراس سیاه
-	7	1	-	گیلان‌شاه بال سفید	300	10	200	7	اگرت کوچک
-	-	5	-	آبچلیک آوازخوان	3	-	-	-	اگرت بزرگ
10	-	7	-	آبچلیک تک زی	-	-	50	-	گاوچرانک
-	9	-	-	آبچلیک پاسرخ	30	-	20	10	حواصیل خاکستری
-	2	-	-	آبچلیک خالدار	1000	50	40	20	حواصیل شب
-	3	-	-	آبچلیک شکیل	3	-	1	-	حواصیل ارغوانی
-	5	-	-	پاشلک کوچک	3	2	-	-	حواصیل زرد
-	1	-	-	خروس کولی دم سفید	-	-	-	-	بوتیمار
3	2	2	7	خروس کولی سینه سیاه	-	-	-	-	بوتیمار کوچک
50	12	70	13	خروس کولی معمولی	-	-	5	1	لک لک سفید
-	-	-	50	کاکایی کوچک	-	-	13	-	کفچه نوک
30	200	200	-	کاکایی سر سیاه	-	2	-	-	غاز پیشانی سفید

-	-	300	-	کاکایی ارمنی	-	300	-	-	غاز خاکستری
-	-	250	-	کاکایی پا زرد	-	300	-	-	خوتکا
200	20	-	-	کاکایی صورتی	-	2	-	-	نوک پهن
100	-	350	6	پرستوی دریایی سیاه	-	-	-	8	خوتکا کاکلی
550	-	200	35	پرستو دریایی تیره	2500	30	-	2	اردک تاجدار
120	100	400	8	پرستو دریایی بال سفید	300	-	-	-	اردک سرحنایی
100	-	10	-	پرستوی دریایی نوک کلفت	10	-	-	1	سر سبز
-	-	-	4	پرستو دریایی توک زرد	3	17	-	-	اردک سر سفید
-	50	-	3	پرستو دریایی معمولی	-	3	-	-	اردک بلوطی
-	-	-	-	پرستوی دریایی خزر	7	4	5	7	سنقر تالابی
-	-	200	80	گلاریول بال سرخ	3000	150	10	70	چنگر

در ضمیمه‌های 1، 2، و 3 کنوانسیون IUCN سایتس و از میان لیست سرخ نیز 4 گونه قابل توجه در این تالاب شناسایی گردیدند (جدول 3).

از میان گونه‌های دارای حمایت‌های ملی و بین‌المللی نیز تعداد 26 گونه در تالاب شناسایی گردید. از این تعداد از نظر حمایت‌های ملی 21 گونه حمایت شده یا در خطر انقراض بودند. 15 گونه

جدول 3: پرندگان شاخص تالاب آق قلعه و وضعیت حفاظتی ملی و بین‌المللی آنها

IUCN	CITES	Iran	نام علمی	گونه
LC		⊕	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	باکلان کوچک
LC	II	◆	<i>Phoenicopter ruber</i>	فلامینگو
LC	III	◆	<i>Egretta garzetta</i>	اگرت کوچک
LC		◆	<i>Casmerodius albus</i>	اگرت بزرگ
LC	III	◆	<i>Bubulcus ibis</i>	گاوچرانک
LC		◆	<i>Ardea cinerea</i>	حواصیل خاکستری
LC		◆	<i>Nycticorax nycticorax</i>	حواصیل شب
LC		◆	<i>Ardea purpurea</i>	حواصیل ارغوانی
LC		◆	<i>Ardeola ralloides</i>	حواصیل زرد
LC		◆	<i>Botaurus stellaris</i>	بوتیمار
LC		◆	<i>Ixobrychus minutus</i>	بوتیمار کوچک
LC	I	◆	<i>Ciconia ciconia</i>	لک لک سفید
LC	II		<i>Platalea leucorodia</i>	کفچه نوک
LC	III		<i>Anas crecca</i>	خوتکا
LC	III		<i>Anas clypeata</i>	نوک پهن
NT			<i>Anas falcata</i>	خوتکا کاکلی

LC		◆	<i>Netta rufina</i>	اردک تاجدار
EN	II	⊗	<i>Oxyura leucocephala</i>	اردک سر سفید
NT	III	⊗	<i>Aythya nyroca</i>	اردک بلوطی
LC	II	◆	<i>Pandion haliaetus</i>	عقاب ماهیگیر
LC	II	⊗	<i>Circaetus gallicus</i>	عقاب مارخور
LC	II	◆	<i>Circus aeruginosus</i>	سنقر تالابی
LC	II	◆	<i>Accipiter nisus</i>	قرقی
LC	II	◆	<i>Falco columbarius</i>	ترمتای
LC	II	◆	<i>Grus grus</i>	درنای معمولی
NT			<i>Coracias garrulus</i>	سبزقبا

LC (Least Concern): دارای کمترین نگرانی، EN (Endangered): در خطر انقراض، (Near Threatened): NT: در معرض انقراض، Vu (Vulnerable): آسیب پذیر، ◆: حمایت شده، ⊗: در معرض انقراض شدید،

بحث

دسترسی به منابع مورد نیاز برای مدت زمان زادآوری می‌باشند، لذا به‌عنوان مولفه‌ای مهم و حیاتی برای بقای گونه‌های پرندگان به-شمار می‌روند (Clark و Gloutney، 1997). حضور گونه‌هایی مانند اردک بلوطی، اردک سر سفید، باکلان کوچک و عقاب مارخور به‌عنوان گونه‌های در خطر انقراض ملی و بین‌المللی و همچنین تعداد زیادی از گونه‌های آسیب‌پذیر و تهدید شده آبی و کناره‌آبی در فصل زادآوری (جدول 3) به‌عنوان معیاری بسیار ارزشمند بر اهمیت این تالاب جهت ثبت در کنوانسیون بین‌المللی رامسر می‌باشد. وجود جمعیت‌های قایل توجه و گونه‌های دارای ارزش‌های حفاظتی بالا در فصل زادآوری در این تالاب نیز از تفاوت‌های قابل‌توجه مطالعه حاضر با مطالعه‌های مشابه (به‌بش و همکاران، 1388؛ صدوق و انصاری، 1386) در این زمینه می‌باشد. پوشش گیاهی تالاب بر ترکیب و غنای گونه‌ای در تالابها موثر می‌باشد (Quan و همکاران، 2002) و می‌تواند با توجه به نیازهای زیستگاهی گونه‌های مختلف بر امنیت زیستگاه تاثیرگذار باشد (Mae و Hattori، 2001).

تالاب آق‌قلعه نیز وضعیت بسیار مناسبی را از جهت پوشش گیاهی دارا می‌باشد به‌طوری‌که تراکم نی و جگن در حاشیه شمال-شرقی و شرق تالاب به حدی است که

نتایج به‌دست آمده از مطالعه حاضر توانست شواهد ارزشمندی را مبنی بر ویژگی‌های زیستی تالاب آق‌قلعه را نشان داده و معیارهای لازم برای معرفی این تالاب به کنوانسیون رامسر را شناسایی نماید. از معیارهای مورد نظر می‌توان به غنای گونه‌ای بالای این تالاب با 93 گونه که شامل 17 درصد از پرندگان ایران می‌شود، اشاره نمود (جدول 1) که در مقایسه با مطالعات صورت گرفته صدوق و انصاری در تالاب میقان (32 گونه) و به‌بش و همکاران در تالاب خرمشهر (54 گونه) بسیار قابل توجه می‌باشد.

وجود جمعیت‌های قابل توجهی از پرندگان آبی و کناره‌آبی به-خصوص جمعیت فلامینگو را می‌توان به-عنوان معیاری ارزشمند برای تالاب آق‌قلعه محسوب کرد (جدول 2)، به-نظر می‌رسد با توجه به افزایش خشکسالی دریاچه ارومیه اهمیت تالاب‌های حاشیه جنوبی دریاچه دوچندان شده است. این پهنه‌های آبی می‌توانند به‌عنوان پناهگاهی مهم برای پرندگان مهاجر دریاچه ارومیه به‌شمار روند (شیخی‌یلانلو و یوسفی، 1391).

با توجه به این‌که زیستگاه‌های زادآوری دارای شرایط مناسب برای حفظ لانه و تخم و همچنین

که دلیل آن را می‌توان نزدیکی تالاب‌های سلدوز، آق قلعه، یادگارلو، شورگل و درگه سنگی به همدیگر عنوان نمود. در حقیقت پرندگان موجود در منطقه در تالاب-های موجود در حال رفت و آمد بوده و با ناامن شدن یکی از آن‌ها، پرندگان به تالاب‌های دیگر در منطقه می‌روند.

لذا توصیه می‌گردد تالاب آق‌قلعه به همراه تالاب سلدوز به-عنوان دو تالاب به سایت کنوانسیون رامسر موجود در شهرستان نقده اضافه گردد. سایت کنوانسیون رامسر در شهرستان نقده شامل 3 تالاب شورگل، یادگارلو و درگه سنگی می‌باشد، ولی به دلیل خشک شدن تالاب یادگارلو و تغییر کاربری تالاب شورگل وارد لیست مونترو شده‌اند. با توجه به وضعیت موجود پیشنهاد می‌گردد با الحاق تالاب‌های آق‌قلعه و سلدوز به سه تالاب فوق هم بتوان وضعیت حفاظتی این تالاب‌ها را در آینده بهبود بخشید و هم بتوان این سایت کنوانسیون رامسر را از لیست مونترو خارج نمود.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از اداره کل حفاظت محیط زیست آذربایجان غربی جهت مساعد نمودن مسیر انجام مطالعه حاضر و تامین اعتبارات لازم آن تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

1. بهباش، ر.؛ امینی، ا.؛ الوندی، ر. و خاکجسته، خ.، 1388. خرمشهر (ناصری)، بررسی وضعیت پرندگان، انطباق با معیارهای انتخاب IBA، کنوانسیون رامسر و تعیین جایگاه حفاظتی. مجله علوم محیطی. سال 7، شماره 2، صفحات 11 تا 20.
2. شیخی‌نیلانلو، ص. و یوسفی، م.، 1391. تالاب‌های شهرستان نقده مكملی برای حفظ تنوع جامعه پرندگان دریاچه ارومیه، مطالعه موردی: تالاب سلدوز و آق‌قلعه. کنفرانس بین‌المللی دریاچه ارومیه، چالش‌ها و راهکارها، ارومیه.
3. صدوق، م. و انصاری، ا.، 1386.

عبور از آن ممکن نبوده و پناه و پوشش بسیار مناسبی جهت زادآوری گونه‌های منزوی، حساس و در خطر انقراض می‌باشد. برای مثال در قسمت شمال تا جنوب‌شرقی دارای پوشش مناسبی از نی و به‌طور عمده جگن می‌باشد که زیستگاه آشیانه سازی مناسبی را برای پرندگانی هم‌چون کشیم بزرگ، کشیم گردن سیاه، چنگر و اردک تاجدار به‌وجود می‌آورد. حضور صدها لک لک، اکراس، پلیکان و فلامینگو در فصل بهار و تابستان در این تالاب نیز قابل توجه است. وجود تنوع و تراکم مناسب در پوشش گیاهی باعث شده است که گونه‌های مختلف پرندگان با نیازهای مختلف زیستی نیازهای خود را در تالاب تامین نمایند.

تالاب آق‌قلعه دارای معیارهای با ارزش برای حفاظت و سیانت از آن می‌باشد ولی همواره با تهدیدهایی همراه می‌باشد. مهار آب توسط سد مخزنی و تبدیل اراضی تالابی به اراضی کشاورزی و چراگاه از جمله مخربترین اقداماتی است که علیه تالابها صورت می‌گیرد (مجنونیان، 1381). تالاب آق‌قلعه که بازمانده تالاب شورگل می‌باشد نیز با چنین تهدیداتی روبرو است که چرای دام و کاهش حجم آب ورودی در پاییز و زمستان و یخزدگی سطح آن مهم‌ترین این عوامل به شمار می‌روند (شیخی نیلانلو و یوسفی، 1391).

چرای دام در تابستان و پاییز می‌تواند تاثیر زیادی بر منبع غذایی مورد نیاز برای پرندگانی هم‌چون غازها و دیگر پرندگان کنار آبچر بگذارد و دام‌ها به‌عنوان رقیب غذایی این گونه‌ها محسوب شوند که با توجه به شرایط حاضر بایستی از ورود دام‌ها به محدوده تالاب ممانعت به‌عمل آید. سطح آب تالاب در فصل پاییز و زمستان برای جذب پرندگان مهاجر زمستان‌گذران افزایش یابد.

اگرچه تالاب آق‌قلعه در بعضی از مواقع دارای معیارهای کنوانسیون رامسر می‌باشد، اما این شاخص‌ها به‌صورت موقت و در مدت زمان کوتاهی قابل رویت می‌باشند،

- معرفی تالاب میقان به عنوان تالاب مهم بین المللی و منطقه مهم پرندگان IBA. فصلنامه محیط زیست. دوره 45، شماره 3، صفحات 31 تا 37.
4. **مجنونیان، ه. و میرابزاده، پ.**، 1381. مناطق حفاظت شده ساحلی-دریایی (ارزشها و کارکردها). انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست. تهران. 237 صفحه.
5. **منصوری، ج.**، 1379. راهنمای پرندگان ایران. انتشارات ذهن آویز. تهران. 238 صفحه.
6. **منصوری، ج.**، 1387. راهنمای پرندگان ایران. انتشارات کتاب فرزانه. تهران. 315 صفحه.
7. **Adamus, P. and Stockwell, L., 1983.** A method for wetland functional assessment. Vols. I and II. Reports FHWA-IP-82-23 and 24, US Department of Transportation, Federal Highway Administration, Washington, USA. 142 p.
8. **Dugan, P.J., 1990.** Wetland Conservation: A review of Current Issues and Required Action, IUCN. Gland, Switzerland. 207 p.
9. **Gloutney, M.L. and Clark, R.G., 1997.** Nest-site selection by mallards and blue-winged teal in relation to microclimate. Auk. Vol. 114, pp: 381-395.
10. **Hattori, A. and Mae, S., 2001.** Habital use and diversity of waterbirds in a coastal lagoon Biwa. J. Ecol. Res. Vol. 16, pp: 543-553.
11. **Heinzel, H.; Fitter, R. and Parslow, F., 1998.** Birds of Britain and Europe. Harper Collins Publishers. Italy. 233 p.
12. **Hollis, G.E.; Holland, M.; Maltby, E. and Larson, J., 1988.** The wise Use of Wetlands. Nature and lake size and resource diversity in assemblages of breeding waterfowl. Journal of Biogeography. Vol. 21, pp: 75-84.
13. **Porter, R.F. and Aspinall, S., 2010.** Birds of the Middle East. (Second Edition). Princeton University Press. 229 p.
14. **Quan, R.X. and Yang, X., 2002.** Effect of human activities on migratory waterbirds at Iashihai lake, Chin. J. Boil. Conserv. Vol. 108, pp: 273-219.
15. **Ramsar Convention Secretariat. 2007.** Ramsar Handbooks for the Wise Use of Wetlands. 3rd edn. 196 p.
16. **Scott, D.A. and Adhami, A., 2006.** An updated checklist of the birds of Iran. Podoces. Vol. 1, No. 1/2, pp: 1-16.
17. **Skinner, J. and Zalewski, S., 1995.** Functions and values of Mediterranean Wetlands. MedWet publication. 138 p.
18. **Torres, R., 1995.** Waterfowl Community Structure of Languna Santo Domingo (Cordoba) During an Annual Cycle. Rev. Asoc. Sci. Nat. Litor. St. Tome. Vol. 26, pp: 33-40.
19. **Weller, M.W., 1988.** Issues and approaches in assessing cumulative impacts on waterbird habitat in wetlands. Environmental Management. Vol. 12, pp: 695-701.

